

29. lekce

Gramatika

Nepřímé otázky, konjunktivní souslednost časová

Termínem „nepřímé otázky“ se označují tázací věty závislé na řídicím přísudku (např. „Ptal se, proč jsem přišel pozdě.“). Používá se také označení „obsahové věty tázací“.

Slovesa ve větě hlavní

Nepřímé otázky závisí na slovesech z těchto významových skupin:

- slovesa s významem „ptát se“, např. *interrogāre, quaerere*;
- slovesa ústního a písemného projevu, smyslového vnímání, intelektuální činnosti (např. slovesa s významem „zjistit“, „pochopit“, „rozhodnout se“, „vzpomínat si“), např. *dīcere* „říkat“, *scribere* „psát“, *vidēre* „vidět“, *sentire* „cítit, vnímat, myslet si“, *scire* „vědět“, *intellegere* „chápat“, *animadvertere* „všimnout si“;
- slovesa s významem „nevědět“, „pochybovat“, např. *nescire* „nevědět“, *dubitāre* „pochybovat“.

Vedle sloves mohou nepřímou otázku uvozovat také přísudky jmenné se sponou, které mají stejný význam jako uvedená slovesa, např. *nescius sum* „nevím“, *incertus sum* „jsem nejistý, pochybuji“, *quaestiō est* „je otázka“.

Nepřímá otázka může záviset i na participiích uvedených sloves, např. *interrogātus* „když byl dotázán, na dotaz“, *interrogāns* „ptající se“, *nesciēns* „protože neví/nevěděl/nebude vědět, nevědoucí“.

Spojovací výrazy

V nepřímých otázkách se používají různé spojovací výrazy podle toho, zda se jedná o otázku doplňovací, zjišťovací nebo rozlučovací.³⁵

Doplňovací

V nepřímých otázkách doplňovacích se používají stejná tázací zájmena a příslovce jako v otázkách přímých, např.:

- *quis* „kdo“, *quid* „co“, *quī (quis), quae, quod* „který, jaký“
- *ubi* „kde“, *unde* „odkud“, *quā* „kudy“, *quandō* „kdy“
- *cūr* „proč“, *quāre* „proč“, *quamobrem* „proč“

³⁵ Výklad o typech otázek viz 25. lekce.

<i>Interrogat, ubi...</i>	Ptá se, kde...
<i>Dīc mihi, cūr...</i>	Řekni mi, proč...
<i>Nescīmus, quid...</i>	Nevíme, co...

Pád tázacího zájmena se řídí jeho funkcí ve větě, např. „Nevím, kdo to byl.“ („kdo“ je podmět v nominativu), „Ptal jsem se, koho jsi tam viděl.“ („koho“ je předmět v akuzativu).

Je třeba rozlišovat tvary *quid* a *quod*:

- *quid*: tázací zájmeno substantivní „co“
- *quod*: tázací zájmeno adjektivní pro neutrum „které, jaké“; vztažné zájmeno „které“, „to, co“, „což“, příčinná spojka „protože“ apod.

Zjišťovací

V otázkách zjišťovacích se uvozující částice používají poněkud odlišně než v přímých otázkách:

num	zda, jestli
-ne	zda, jestli

Částice *-ne* se připojuje za slovo. Spojovací výraz *num* v nepřímých otázkách nenačňuje, zda bude odpověď kladná nebo záporná.³⁶

Interrogāvērunt, num pater... Ptali se, zda otec...

Interrogāvērunt, paterne... Ptali se, zda otec...

Při překladu do latiny je nutné rozlišovat tázací a podmínkové „jestli“. V případech pochybností, o jaký typ věty se jedná, může pomoci náhrada tázacího „jestli“ výrazem „zda“ a podmínkového „jestli“ výrazy „pokud, jestliže“ apod.

Řekni mi to, jestli se ti to podaří zjistit.	Řekni mi to, jestliže/pokud se ti podaří to zjistit. (podmínková věta)
Řekni mi, jestli není lepší odtud odejít.	Řekni mi, zda není lepší odtud odejít. (tázací věta)

Rozlučovací

V otázkách rozlučovacích se používají stejné dvojice výrazů jako v přímých otázkách:

- **utrum ... an** zda... nebo
- **-ne ... an** zda... nebo
- **... an** zda... nebo

Je-li druhým členem otázky pouze „nebo ne“ (např. „Nevím, zda je to pravda, nebo ne.“), dává se v nepřímých otázkách přednost výrazu *ne*, kdežto v přímých otázkách se častěji objevuje *an nōn*.

³⁶ Vzácně se po slovese *quaerere* může vyskytnout částice *nōnne* vyjadřující předpoklad, že odpověď bude kladná. Jedná se však o okrajový jev.

Konjunktivy

Ve všech nepřímých otázkách se v klasické latině povinně používá konjunktiv. Výběr konjunktivu se řídí pravidly tzv. konjunktivní souslednosti časové.

Konjunktivní souslednost časová

V konjunktivní souslednosti hraje zásadní roli čas slovesa ve větě hlavní. Latinské časy se dělí na dvě skupiny, na tzv. časy hlavní a vedlejší (viz také 17. lekce):

- **čas hlavní: prézens, futurum I, II, imperativ**
- **čas vedlejší: jakýkoliv čas minulý** (imperfektum, perfektum, plusquamperfektum).

Stejně jako u indikativní souslednosti se i u konjunktivní souslednosti vyjadřují vztahy současnosti, předčasnosti a následnosti děje věty vedlejší vzhledem k ději věty hlavní (viz 23. lekce).

Po **čase hlavním** se pro současnost používá **konjunktiv prézentu**, pro předčasnost **konjunktiv perfekta** a pro následnost tvar na **-ūrus sim**, tj. konjunktiv prézentu opisného časování činného.

Po **čase vedleším** se pro současnost používá **konjunktiv imperfekta**, pro předčasnost konjunktiv **plusquamperfekta** a pro následnost tvar na **-ūrus essem**, tj. konjunktiv imperfekta opisného časování činného.

	po čase hlavním	po čase vedleším
současnost	konjunktiv présentu	konjunktiv imperfekta
předčasnost	konjunktiv perfekta	konjunktiv plusquamperfekta
následnost	konj. préz. opis. čas. činného -ūrus sim	konj. impf. opis. čas. činného -ūrus essem

Konjunktivní souslednost se uplatňuje v různých typech vedlejších vět, někdy v celém rozsahu, někdy pouze některá její část. Ve větách účelových se např. používají pouze konjunktivy pro současnost. Je proto nezbytně nutné znát pravidla pro konkrétní vedlejší věty.

Konjunktiv v nepřímých otázkách

V nepřímých otázkách se konjunktivní souslednost časová uplatňuje v celém rozsahu. Negace se vyjadřuje pomocí zápornky *nōn*.

Do češtiny se konjunktiv v nepřímých otázkách překládá indikativem. V češtině nezáleží na čase slovesa ve větě hlavní, a proto se konjunktivy pro současnost (préz., impf.) obvykle překládají přítomným časem, konjunktivy pro předčasnost (pf., plpf.) minulým časem a konjunktivy pro následnost (*-ūrus sim*, *-ūrus essem*) budoucím časem.

	po čase hlavním	po čase vedleším
současnost	<i>Interrogat tē, quid faciās.</i> Ptá se tě, co děláš .	<i>Interrogāvit tē, quid facerēs.</i> Zeptal se tě, co děláš .
předčasnost	<i>Interrogat tē, quid fēcēris.</i> Ptá se tě, co jsi dělal/udělal .	<i>Interrogāvit tē, quid fēcissēs.</i> Zeptal se tě, co jsi dělal/udělal .
následnost	<i>Interrogat tē, quid factūrus sis.</i> Ptá se tě, co budeš dělat/uděláš .	<i>Interrogāvit tē, quid factūrus essēs.</i> Zeptal se tě, co budeš dělat/uděláš .

Stejným způsobem se konjunktivy používají ve všech typech nepřímých otázek, např.:

Interrogat, num id sciam.

Ptá se, zda to vím.

Interrogāvit, num id scīrem.

Ptal se, zda to vím.

Nōn intellegō, cūr id dīxerit.

Nechápu, proč to řekl.

Nōn intellegēbam, cūr id dīxisset.

Nechápal jsem, proč to řekl.

Nescīmus, utrum vīvat an mortuus sit.

Nevíme, zda žije nebo zda zemřel.

Nesciēbāmus, utrum vīveret an mortuus esset.

Nevěděli jsme, zda žije nebo zda zemřel.

Quaerēmus, quis ventūrus sit.

Zeptáme se, kdo přijde.

Quaesīvimus, quis ventūrus esset.

Zeptali jsme se, kdo přijde.

Při překladu do latiny nelze automaticky překládat např. český přítomný čas konjunktivem přezentu, ale je nutné volit konjunktiv podle času slovesa ve větě hlavní.

Český přítomný čas se překládá

- konjunktivem přezentu, je-li ve větě hlavní čas hlavní,
- konjunktivem imperfekta, je-li ve větě hlavní čas vedlejší.

Český minulý čas se překládá

- konjunktivem perfekta, je-li ve větě hlavní čas hlavní,
- konjunktivem plusquamperfekta, je-li ve větě hlavní čas vedlejší.

Český budoucí čas se překládá

- tvarem na *-ūrus sim*, je-li ve větě hlavní čas hlavní,
- tvarem na *-ūrus essem*, je-li ve větě hlavní čas vedlejší.

Rozšíření

Jako čas vedlejší funguje také infinitiv perfekta pasiva a participium perfekta pasiva. Ostatní jmenné tvary slovesné (participia, infinitivy,...) nepatří samy o sobě ani mezi časy hlavní ani mezi časy vedlejší. Výběr konjunktivu se proto neřídí podle nich, ale podle času určitého slovesa ve větě, v níž se objevují.

Amīcus interrogātus, quid dē eā rē sentīret, respondet: ...

Na dotaz, co si o tom myslí, přítel odpovídá: ...

Filiō interrogantī, cūr pater domī nōn esset, māter dixit:

Synovi ptajícímu se, proč otec není doma, matka řekla: ...

Participium *interrogātus* funguje samo o sobě jako čas vedlejší, a proto po něm následuje konjunktiv imperfekta *sentīret*. Konjunktiv ve větě závislé na participiu přezentu *interrogantī* je proti tomu určen časem určitého slovesa ve větě s participiem. Sloveso *dixit* je v čase vedlejším, a proto je ve vedlejší větě rovněž konjunktiv imperfekta *esset*.

Stejně se chovají také infinitivy. Infinitiv perfekta má platnost času vedlejšího, u ostatních infinitivů se konjunktiv ve větě vedlejší řídí podle času slovesa ve větě hlavní.

Mihi nuntiant tē quaesivisse, quandō ventūrus essem. Oznamují mi, že ses ptal, kdy přijdu.

Mihi nuntiāvērunt tē quaerere, quandō ventūrus essem. Oznamili mi, že se ptáš, kdy přijdu.

Mihi nuntiant tē quaerere, quandō ventūrus sim. Oznamují mi, že se ptáš, kdy přijdu.

Minulý čas *nuntiāvērunt* způsobuje, že v nepřímé otázce závislé na *quaerere* je tvar *ventūrus essem*. Důvodem použití tvaru *ventūrus sim* v následující větě je přítomný čas *nuntiant*, nikoliv infinitiv *quaerere*.

Tipy

Pádová vazba po slovesech *interrogāre* a *quaerere*

Slovesa *interrogāre* a *quaerere* mají odlišnou pádovou vazbu:

- *interrogō, āre, āvī, ātum* +ak. „ptát se koho“
- *quaerō, ere, quaesivī, quaesitum ex / ab* +abl. „ptát se koho“

Přechodné sloveso *interrogāre* tedy může vytvářet osobní pasivum (např. *interrogāmur* „jsme dotazováni“, *interrogātus* „když byl dotázán, na dotaz“), kdežto nepřechodné *quaerere* tyto tvary ve významu „ptát se“ nevytváří.

Rozdílné konstrukce po některých slovesech

Po některých slovesech mohou následovat různé typy vedlejších vět, např.:

Dicere

Akuzativ nebo nominativ s infinitivem:	<i>Mihi dicunt tē vēnisse.</i>	Říkají mi, že jsi přišel.
Věta s <i>ut/nē</i> :	<i>Tibi dixērunt, ut venīrēs.</i>	Řekli ti, abys přišel.
Nepřímá otázka:	<i>Dic mihi, cūr nōn vēneris.</i>	Řekni mi, proč jsi nepřišel.

Nescire

Akuzativ s infinitivem:	<i>Nesciēbāmus tē vēnisse.</i>	Nevěděli jsme, že jsi přišel.
Nepřímá otázka:	<i>Nesciēbāmus, num vēnissēs.</i>	Nevěděli jsme, zda jsi přišel.

Videre

Akuzativ nebo nominativ s infinitivem:	<i>Vidētur sērō vēnisse.</i>	Zdá se, že přišel pozdě.
Věta s <i>ut/nē</i> :	<i>Vidē, nē sērō veniās.</i>	Dej si pozor, abys nepřišel pozdě.
Nepřímá otázka:	<i>Vidisti, unde vēnisset.</i>	Viděl jsi, odkud přišel.

Slovní zásoba

avus, ī, m.	dědeček
caedēs, is, f.	zabití, vražda, porážka
candidātus, ī, m.	uchazeč o úřad, kandidát
comitia, ōrum, n.	sněm, volební sněm, volby
convīvium, iī, n.	hostina
dēsiderō, āre, āvī, ātum	toužit, požadovat
fallāx, ācis	klamavý, podvodný, lživý
furor, ōris, m.	řádění, vztek, zuřivost, nepřičetnost
ignāvus, a, um	líný, zahálčivý, nečinný
inīquus, a, um	nerovný, nestejný, nespravedlivý
inopia, ae, f.	chudoba, nouze, nedostatek
intersum, esse, fuī, – +dat.	být mezi něčím, účastnit se
▪ interest	▪ záleží (na něčem), je rozdíl
▪ multum interest	▪ je velký rozdíl
ita	tak
modus, ī, m.	míra, způsob
▪ quem ad modum	▪ jak
obsideō, ēre, sēdī, sessum	oblehnout, obklíčit, tísnit
ordō, inis, m.	řada, pořadí, řád, stav (společenský)
▪ ordine	▪ po řadě, po pořádku
▪ extra ordinem	▪ mimořádně
ōvum, ī, n.	vejce
particeps, cipis +gen.	účasten, účastníci se (něčeho)
▪ particeps, cipis, m.	▪ účastník, společník
patientia, ae, f.	trpělivost, vytrvalost
pēsum, ī, n.	úkol, úloha, povinnost
pōculum, ī, n.	nádoba na pití, číše, pohár
quā	kudy
quamdiū	dokud
quandō	kdy
remedium, iī, n.	lék, léčivý prostředek, prostředek
sicut	tak jako, jak
suspīcor, ārī, ātus sum	podezřívát, mít podezření, tušit, domnívat se
tabella, ae, f.	tabulka, destička na psaní, hlasovací destička
▪ tabellae, ārum, f.	▪ dopis, spis, listina, zápis, protokol
usque	stále, až tam, tak dlouho
▪ quō usque	▪ jak dlouho ještě
veterānus, a, um	starý
▪ veterānī, ōrum, m.	▪ vysloužilí vojáci, veteráni
vix	sotva, stěží, skoro ne

Cvičení

1. Převeďte ze singuláru do plurálu nebo naopak

cūnctēmur, metuerēs, metueris, dēmta sit, āfuissēs, passī sumus, ūsī sītis, cōnsequēmur, perrēxerās, videāris, lēctūra esset, effūgit, effugit, cōnfectum esset, narrāverim, dētīnēret, locūtūrī estis

2. Převeďte z aktiva do pasiva, je-li to možné

accūsāberis, dēfensa sunt, potuissent, reliquisse, converterō, vidēris, trāxerim, frāctus est, exēgerint, circumventa esset, ēgressūrus sum, parēris, interrogātus sīs, repertum esse

3. Škrtněte tvar, který nepatří do řady

prōderis – vīderis – assēderis – dederis – responderis
 mīserit – clausērit – dēserit – exhauserit – dēcesserit
 vituperēris – ūterēris – liberēris – superēris – vulnerēris
 ēripiat – ēligat – solvat – crēscat – cōgitat

4. Doplňte konjunktivy

	Quaerō / quaeram ex tē	Quaerēbam / quaesivī ex tē
současnost	quem (<i>laudāre</i>)	quem (<i>laudāre</i>)
předčasnost		
následnost		

5. Doplňte koncovku. Je-li to možné, uveďte různé možnosti a vysvětlete rozdíly mezi nimi.

1. Nōn quaer___ iam vērumne sit. (Cic. *fn.* 5, 27, 79)
2. Quaesivit ē nōbīs, quem admīr_____.
3. Cīvēs nesciēbant, num hostēs ā Rōmānīs vict___ _____.
4. Nēmō scit, quid ille vir fact_____.
5. Lēgātī nuntiāvērunt, quid hostēs age_____.
6. Nescīs, insāne, nescīs, quantās vīrēs virtūs hab_____. (Cic. *parad.* 2, 17)
7. Veterānī nesc_____, quid agerētur. (podle Cic. *Phil.* 13, 33)

6. Z přímé otázky vytvořte nepřímou

1. Unde haec orta sunt? – Nunc intellegō, unde haec _____.
2. Quid ibi repperistis? – Vōs interrogāvimus, quid ibi _____.

3. Quandō tē vidēbimus? – Ex omnibus cōgnōscere studēbāmus, quandō tē _____.
4. Iūre an iniūriā sunt inimicī? – Nōn quaerō, iūre an iniūriā _____ inimicī.
(Cic. *Verr.* II 2, 150)
5. Quāre id factum est? – Multa dīcī possunt, quāre id _____.
6. Quā rē carent? – Eōs interrogāvimus, quā rē _____.
7. Quid agam? Nesciō, quid _____. Nesciēbam, quid _____.

7. Převeďte větu hlavní do minulosti a proveďte potřebné změny

1. Quaeram, dēcrētumne sit. (Cic. *Verr.* II 2, 180)
2. Ex mē quaerunt, quid tibi spoponderim.
3. Quid futūrum sit, nesciō. (Cic. *Att.* 8, 9a, 2)
4. Nēmō scit, quid ibi vīsūrus sit.
5. Nōn possum tibi dīcere, cūr dēcesserint.
6. Quaeritur, utrum Caesar an Pompeius possideat rem pūblicam. (Sen. *epist.* 14, 13)
7. Graecī enim in convīviīs solent nōmināre, cui pōculum trāditūrī sint. (Cic. *Tusc.* 1, 40, 96)
8. Videō, quid dīcās. (Cic. *Att.* 1, 17, 10)

8. Rozlište různé typy vazeb u některých sloves. Vytvořte další příklady.

Nesciō, cūr nōn vēnerit.

Nesciō urbem captam esse.

Nēminī dīxērunt sē trēs domūs et ūnam vīllam habēre.

Dīc mihi, cūr mentiāris.

Magistrī nōbīs dīcunt, ut industriē discāmus.

Interrogāte illum senātōrem, cui cōsul epistulam mīserit.

Interrogāte illum senātōrem, cui cōsul epistulam mīsīt.

Intellegō tē...

Nōn intellegō, cūr...

Cōgnōvērunt, quid...

Cōgnōvērunt eum...

9. Doplňte zápornku

1. Utinam _____ illō diē in senātum vēnisset!
2. Sī mihi grātus essēs, _____ id facerēs.
3. Quid faciāmus? Quem caveāmus, quem _____ timeāmus?
4. _____ arborēs cecīderitis!
5. Parentēs ē puerīs quaerēbant, cūr in scholam _____ vēnissent.
6. Quis nostrum eum _____ adiūvisset?
7. _____ aegrōtus sīs!
8. Quaerēbam ex tē, cūr amīcō tuō _____ dīxissēs eum in periculō esse.
9. Iam nox est et amīcī meī nōn veniunt. _____ quid malī eīs acciderit!
10. Hominēs liberī _____ essent, nisi vērum dīcere possent.
11. Cum hostēs Rōmānōs vincere _____ possent, lēgātōs dē pāce ad ducem Rōmānōrum mīsērunt.
12. Utinam _____ dolōrēs magnōs habēret!
13. Nescīmus, cūr nōbīs _____ adsint.

10. Sloveso v závorce dejte do správného tvaru. Je-li více možností, vysvětlete rozdíl.

1. Dī utrum (*esse*) _____ necne (*esse*) _____, quaeritur. (Cic. *nat. deor.* 3, 16)
2. Nōs adhūc, quid Brundisī³⁷ (*agere, pas.*) _____, plānē nesciēbāmus. (Cic. *Att.* 9, 2a, 3)
3. Sisenna quid (*dīcere*) _____ nesciō; metuō insidiās. (Cic. *Brut.* 260)
4. Flaccus scīre nōn poterat, quid aliī posteā (*facere*) _____, vidēbat, quid ante (*facere*) _____. (podle Cic. *Flacc.* 33)
5. Suspiciābar, quid quisque eōrum (*dīcere*) _____ .
6. Nōn quaerō ā tē, quāre patrem Sex. Roscius (*occīdere*) _____, quaerō, quōmodo (*occīdere*) _____. (Cic. *S. Rosc.* 73)
7. Cum sciam, quō diē (*venīre; ego*) _____, faciam, ut (*scīre; tū*) _____. (Cic. *Att.* 16, 8, 1)
8. Nōn satis sciēbam, quid agere (*posse; ego*) _____. (podle Cic. *Att.* 5, 20, 6)

³⁷ *Brundisium, ii, n.* „Brundisium“ (dnes Brindisi, přístavní město v Kalábrii)

11. Vyberte z nabídky a doplňte do vět

dēcrēverit, facerēs, metuam, persequāminī, profectī essent, victūrus sit

1. Vidēbit, ubi _____, cum quibus, quōmodo, quid āctūrus. (Sen. *epist.* 70, 5)
2. Cōgnōsce, quid mē cōsule senātus _____. (podle Cic. *Flacc.* 27)
3. Quaeris ā mē, num ego Catilīnam _____. (Cic. *Mur.* 79)
4. Nunc quaerō, utrum vestrās iniūriās an iniūriās rei pūblīcae _____. (podle Cic. *Lig.* 29)
5. Quaesīvimus, unde _____.
6. Tū dēnique, Labiēne, quid _____ tāli in rē ac tempore?

12. Uvedte, která z označených vět není nepřímou otázkou

1. Faciam ergō, *quod iubēs*, et *quid agam* et quō ordine, libenter tibi scribam. (Sen. *epist.* 83, 2)
2. Quaeris, *quod iter sit ad libertātem*? (podle Sen. *dial.* 3, 15, 4)
3. Vix vidēbar, *quod prōmiseram*, praestāre posse. (Cic. *ad Brut.* 1, 18)
4. Quaeris, *quod sit remedium inopiae*? (Sen. *epist.* 110, 19)
5. Nunc quaerere dēsiērunt, quō modō mortuus esset; satis putant sē scīre, *quod sciunt*. (podle Cic. *fam.* 9, 10, 3)
6. Scīre igitur studeō, *quid ēgeris*. (Cic. *Att.* 13, 20, 3)

13. Māter filium interrogat (Vyberte z nabídky a dejte do závislosti na uvozujících větách. Vymyslete další otázky.)

Ubi fuistī? Quid fēcistī? Ubi eris? Quandō veniēs? Industriēne in scholā discēbās? Tūne ā magistrō laudātus es? Quid in scholā fēcistis? Quō dēcēdis? Pēsumne iam cōnfēcistī? Quid agis? Cūr pēsum tuum nōn facis? Quandō mē adiuvābis? Quōcum locūtus es?

Puer sērō ē scholā domum vēnit.

Māter eum interrogat,...

Māter eum interrogāvit,...

Puer pēsum suum nōn faciēbat, sed lūdēbat.

Māter eum interrogāvit,...

Puer mātrem petīvit, ut dēcēdere et cum amicīs suīs lūdere posset.

Māter eum interrogat,...

Māter eum interrogāvit,...

14. Dejte do závislosti na uvedeném výrazu

1. Quid prōmīstis?
Ignōrāmus
Nesciēbat
2. Hae mulierēs multa passae sunt.
Nōbīs narrāvit
3. Nē librōs malōs lēgeritis!
Parentēs filiis suis imperant
4. Rēs multō turpior et inīquior vidētur.
Intellegēbant
5. Quid hīc agis?
Ex eō quae sīvī
6. Regiōnēs captae ab incolīs relinquuntur.
Militēs spērābant
7. Omnēs, quī vīvunt, morientur.
Nōtum est
8. Nihil ūtile ēgit.
Nōn ignōrābāmus
9. Nē vituperāveris amicōs tuōs!
Saepe monēbar
10. Cui epistulam scrībit?
Nesciō
Nesciēbam
11. Valetne māter tua?
Nesciēbam
12. Dīlīgenter omnia observāte!
Custōdībūs ā duce imperātum est
Custōdībūs ā duce imperābitur
Dux custōdēs iussit
13. Nerō ūnus ex crūdēlīssīmīs imperātōribūs Rōmānīs fuit.
Nōtum est
14. Cūr malīs et improbīs cīvībūs nōn restitistis?
Ā sapientībūs interrogātī sumus
15. Omnēs cīvēs improbōs et corruptōs poenā afficiēmus.
Multī candidātī ante comitia prōmittunt
Multī candidātī ante comitia prōmittēbant

15. Z nepřímé řeči vytvořte přímou

1. Quaesivī ex eō Kalendīs Januāriīs, quibus hominibus et quem ad modum illum agrum esset distributūrus. (Cic. *leg. agr.* 2, 79)
2. Tum ostendī tabellās Lentulō et quaesivī, cōgnōsceretne signum. (Cic. *Catil.* 3, 10)
3. Quaeris, quī nunc sit status rērum. (podle Cic. *Att.* 1, 16, 6)
4. Nōn possum cēnsēre, utrum ea rēs ūtilis an inūtilis sit.
5. Dux militibus imperāvit, nē iniussū proelium committerent.
6. Quaesivīt ex mē pater, quālis esset fāma. (Cic. *Att.* 15, 29, 2)
7. Quaesivī dē meā Tulliā, quid ēgisset. (Cic. *fam.* 7, 23, 4)
8. Itaque quō mē vertam, nesciō. (Cic. *Lig.* 1)
9. Ille homō sē quemquam vīdisse negat.
10. Passūrīne haec istī sint, nesciō. (Liv. 3, 47, 7)
11. Iste quid ageret, nesciēbat. (Cic. *Verr.* II 1, 149)
12. Nesciēbat Fannium Rosciō esse socium. (Cic. *Q. Rosc.* 35)
13. Cīvēs ā magistrātibus petītī sunt, ut domī manērent.

16. Přeložte do češtiny a určete označené tvary

1. **Faciam, quod** dēsiderās, et **quid** nostrīs videātur, expōnam. (Sen. *epist.* 113, 1)
2. Incertum est, quam longa **cuiusque nostrum** vīta futūra sit. (Cic. *Verr.* II 1, 153)
3. Ego sī cum Antoniō **locūtus erō, scribam** ad tē quid **āctum sit**. (Cic. *Att.* 10, 9, 3)
4. Ad tē quid **scribam**, nesciō. (Cic. *Att.* 3, 5)
5. Quid agerēs, quid **āctūrus** (essēs), ubi dēnique essēs nesciēbam. (Cic. *fam.* 12, 4, 2)
6. Et primum quaesivīt ab eō, **licēretne** sibi ac suis vīvere. (Liv. 4, 49, 6)
7. Ab hōc Stilbōn philosophus **interrogātus**, num aliquid **perdidisset**: „Nihil,“ inquit, „omnia mea mēcum sunt.“ (Sen. *dial.* 2, 5, 6)
8. Nōs quoque animum habēre nōs scīmus: quid sit animus, ubi sit, **quālis** sit aut unde, nescīmus. (Sen. *epist.* 121, 12)
9. Et **vidēte**, quid inter nōs ac **maiōrēs** intersit. (Liv. 5, 52, 7)
10. Vidēbimus, quid futurum sit. (Sen. *epist.* 13, 7)
11. Quaerimus enim, utrum venēnum in³⁸ suam mortem an in patris (mortem) **parāverit**. (Sen. *contr.* 7, 3, 6)
12. Multum autem interest, utrum vīta tua ōtiōsa sit an ignāva. (Sen. *epist.* 55, 4)
13. Cōgnōscam, quid cum Tirōne **locūtus sis**. (podle Cic. *Att.* 16, 16, 1)

38 *in*: zde „pro, na, kvůli“

17. Přeložte do latiny

1. Ptají se, co požadujete. Ptají se, co jste požadovali. Ptají se, co budete žádat.
2. Zeptali se, co požadujete. Zeptali se, co jste požadovali. Zeptali se, co budete žádat.
3. Nikdy se nedozvíme, proč to udělal.
4. Ptá se mě, co si o tom myslím.
5. Soudcové se zeptali velitele, zda věděl, že spojenci nedodrží slib.
6. Snažil jsem se zjistit, proč byl vyhnán z města.
7. Obviněný nevěděl, zda bude lepší mlčet nebo mluvit.
8. Cožpak někdo může vědět, zda byla dříve³⁹ slepice⁴⁰ nebo vejce?
9. Mnoho lidí nemůže pochopit, proč jsi ho urazil.
10. Vyprávěli nám, co se stalo jejich dědečkovi ve válce.
11. Nikdo z nich nevěděl, co má dělat.
12. Lékař se ptal těžce poraněného muže, který pes ho pokousal.
13. Proč lidé touží vědět, co bude?
14. Řekni mi, proč jsi mi nenapsal, že k nám přijdeš.
15. Sousedé se ho ptali, zda koupí koně nebo osla.
16. Vysvětlil jsem mu, kudy ke mně může přijít.

18. Přečtete si text a odpovzte na otázky In Catilinam (Cicero,⁴¹ zkráceno)

Quo usque tandem abutere,⁴² Catilina, patientia nostra? Quam diu etiam furor iste tuus nos eludet? Quem ad finem⁴³ sese⁴⁴ effrenata iactabit audacia? Nihilne te nocturnum praesidium Palati, nihil urbis vigiliae, nihil timor populi, nihil concursus bonorum omnium, nihil hic munitissimus habendi senatus locus,⁴⁵ nihil horum ora vultusque moverunt? **Patere** tua consilia non sentis, constrictam iam horum omnium scientia teneri coniurationem tuam non vides? Quid proxima, quid superiore nocte egeris, ubi fueris, quos convocaveris, quid consili⁴⁶ ceperis, quem **nostrum** ignorare arbitraris?⁴⁷ O tempora, o mores!

39 dříve: *ante*

40 slepice: *gallina, ae, f.*

41 Marcus Tullius Cicero. *In L. Sergium Catilinam orationes* 1, 1–6. (Cic. *Catil.* 1, 1–6)

42 *abutere* = *abuteris*

43 *quem ad finem* = *ad quem finem*

44 *sese* = *se* (zesílení zájmena zdvojením)

45 *habendi senatus locus* „místo ke konání schůzí senátu“

46 *quid consili* = *quod consilium*

47 *quem nostrum ignorare arbitraris* „kdo z nás, myslíš, neví“ (*arbitraris quem nostrum ignorare*)

Senatus haec intellegit, consul videt; hic tamen vivit. Vivit? Immo vero etiam in senatum venit, fit⁴⁸ publici consili⁴⁹ particeps, notat et designat oculis ad caedem **unum quemque** nostrum. Nos autem fortes viri satis facere rei publicae videmur, si istius furorem ac tela vitemus.⁵⁰ Ad mortem te, Catilina, **duci** iussu consulis iam pridem oportebat, in te conferri⁵¹ pestem, quam tu in nos omnes iam diu machinaris.

Quamdiu **quisquam** erit, qui te defendere audeat,⁵² vives, et vives ita, ut nunc vivis, multis meis et firmis praesidiis obsessus, ne commovere te contra rem publicam possis. Multorum te etiam oculi et **aures** non sentientem, sicut adhuc fecerunt, speculabuntur atque **custodient**. **Teneris** undique; luce sunt clariora nobis tua consilia omnia.

Odpovězte

1. Najděte v textu přímé i nepřímé otázky. U nepřímých určete, jaké jsou v nich použity konjunktivy.
2. Určete následující tvary: *duci, patere, unum quemque, nostrum, aures, custodient, teneris, quisquam*.
3. Co by mohly znamenat tvary *duci, patere* a *nostrum* v jiném kontextu?
4. Jsou v textu nějaké infinitivní vazby? Pokud ano, které?
5. Uveďte k následujícím slovům synonyma ve tvaru vyžadovaném větou: *ignorare, egeris, timor*
6. Víte, kdo to byl *consul designatus*? Znáte pojem *designovaný premiér*?
7. Jak dlouho zůstane Catilina na živu?
8. Co je podle Cicerona záslužným činem ze strany statečných lidí?

Rozlište, co znamená **quam** v následujících větách

1. **Quam** longe a me abest? (Plaut. *Curc.* 117)
2. Fac ut te **quam** maxime diligat. (podle Cic. *fam.* 7, 15, 2)
3. **Quam** multa non expectata venerunt. (Sen. *epist.* 13, 10)
4. Hoc melius **quam** tu facere nemo potest. (Cic. *fam.* 2, 12, 1)
5. (Ennius) fuit maior natu **quam** Plautus et Naevius. (Cic. *Tusc.* 1, 1, 3)
6. Nunc venio ad eam epistulam **quam** accepi a Tullio. (Cic. *Att.* 5, 4, 2)
7. Epistulam tuam accepi post multos menses **quam** miseras. (Sen. *epist.* 50, 1)
8. Nihil est tam fallax **quam** vita humana. (Sen. *dial.* 6, 22, 3)

48 *fit* „stává se“

49 *consili* = *consilii*

50 *si... vitemus* „jestliže se vyhýbáme“ (konjunktiv tzv. nepřímé či druhé závislosti)

51 *conferri* (inf. préz. pas. od nepravidelného slovesa *conferre*), zde přeložte např. „uvalit“

52 *qui... audeat* „kdo by se odvážil“

Slovní zásoba

concurſus, ūs, m.	shluk, shromáždění, sročení, setkání
cōnferrō, ferre, tulī, lātum (nepravidelné sloveso)	snášet, srovnávat, svalovat (něco na někoho / něco), uvalit
cōnstringō, ere, strīxī, strictum	svazovat, spoutat, sevřít
dēsignō, āre, āvī, ātum	označit, ustanovit
effrenātus, a, um	bezuzdný, nevázaný, nezkrocený
ēlūdō, ere, lūsī, lūsum +ak.	vysmívat se (někomu), oklamat, podvést
iactō, āre, āvī, ātum	házet, zmítat
▪ sē iactāre	▪ chlubit se, chvástat se
immō	dokonce
▪ immō vērō	▪ dokonce ještě
māchinor, ārī, ātus sum	zařídít, vymyslet, zosnovat, nachystat (léčku apod.)
mūnītus, ā, um	opevněný, chráněný
nihil	nic, nijak
notō, āre, āvī, ātum	označit, pozorovat
Palātium, ii (ī), n.	Palatium, palatinský vrch v Římě
pateō, ēre, patuī, –	být volný, přístupný, být zjevný, zřejmý
peſtis, is, f.	nakažlivá nemoc, mor, zkáza, neštěstí, záhuba
prīdem	dříve, dávno
undique	odevšad, ze všech stran

Živá slova

Incertum est, quo loco te mors expectet, itaque tu illam omni loco expecta.

Et sequentia. (et sqq.)

Lapsus linguae.

Lapsus memoriae.

Loco citato. (l. c.)

Qualis dominus, talis servus.

Quid sit futurum cras, fuge quaerere.

Per annum. (p. a.)

Pleno titulo. (p. t.)

Vita quam sit brevis, cogita.

citō, āre, āvī, ātum	předvolat, povolat, zde: citovat	citát, citace
lāpsus, ūs, m.	uklouznutí, chyba	
títulus, ī, m.	nápis, titul, pocta	titul